Säsongsarbetarna

FICK HJÄLP DIREKT PÅ FÄLTET

Ett visitkort och några löften i skogen var Waldemar Kowalskis och Emil Lipinskis sista hopp. **Utblottade och utan möjlighet att ta sig hem** slog de numret och höll andan. Tre år senare är de tillbaka i Sverige igen.

Text & foto: **MARIE EDHOLM**

De måste ha en bra underrättelsetjänst, tänkte Emil Lipinski halvt på skoj. För nu kom de igen. Klev ut på kalhygget med kaffe, bullar, tolk och information på polska. *Hur kan de veta var de ska hitta oss?*

Sommaren 2008 jobbade Emil i ett polskt arbetslag som röjde och planterade på olika platser i Sverige. Oavsett var de jobbade – vid norska gränsen, runt Örebro eller i Dalarna – fick de besök av facket. Budskapet var alltid detsamma: ni har rättigheter. Får ni problem ska ni vända er till oss.

– De kunde förutse att vi skulle få problem, säger Emil.

Nu är det sommar igen, men året är 2011. Emil sitter vid köksbordet i det faluröda huset utanför Tierp där han och resten av arbetslaget bor. I dag har han en annan arbetsgivare. En som är hjälpsam och bryr sig om människor, som frågar hur det är hemma och ser till att de får bilen lagad om den går sönder. En som betalar ut deras lön.

Han ställde upp med jobb och fickpengar till Emil och de andra för snart tre år sedan. Då hade de inte fått lön på två månader. De var utblottade och hade inte ens pengar till resan hem.

GS tog strid för skogsarbetares lön

I oktober 2010 skrev Dagens Arbete om skogsarbetarnas kamp för att få pengar.

Håkan Engberg drar fram termosen. Klockan är åtta en morgon i maj 2011. I bilen ligger kartor över områden i Dalarna och Västmanland där plantering och röjning ska utföras av en entreprenör till Stora Enso. Entreprenören anställer utländsk arbetskraft och det är dem Håkan vill träffa.

Han är ombudsman på fackförbundet GS avdelning 12 i Dalarna. Under skogsvårdssäsongen lägger han många dagar på att söka upp utländska arbetslag. Ibland har han med sig tolk, men den här dagen är han inte säker på att hitta några skogsarbetare, så han åker ensam. Med sig har han en bunt foldrar med information om facket, minimilön, snittlön, arbetstidsregler, semesterbestämmelser och annat som är viktigt att känna till. Foldrarna finns på polska, ryska, tjeckiska och flera andra språk.

Då hade de inte fått lön på två månader.

Håkan Engberg, ombudsman i Dalarna, letar efter säsongsarbetare i skogen.

Vid första stoppet har han tur. Drágoescu Florin Gheorghe och Ghinea Ciprian från Rumänien och Artur Stupak från Polen finns precis intill skogsvägen och bjuder in honom till baracken en bit bort.

De talar lite engelska och svenska så Håkan kan berätta att han är från facket och vill informera om deras rättigheter. De verkar insatta. Har koll på semesterlön, arbetstidskonto och att de ska ha garantilön om vädret hindrar dem från att jobba. De tjänar 106 kronor i timmen, helt enligt kollektivavtal, men nära 20 kronor under snittet för skogsarbeta-

Konrad Pietsko, Jacek Gatecki, Eugeniusz Chmielewski, Emil Lipinski (sittande), Mariusz Sapinski och Waldemar Kowalski är säsongsanställda i Sverige. För tre år sedan lurades Emil och Waldemar på lön av sin förra arbetsgivare.

Skogsarbetarna syns inte till. Håkan ringer till deras arbetsledare som tipsar om vilket område de kan befinna sig på i dag.

re med deras erfarenhet och arbetsuppgifter.

Innan Håkan åker vidare lämnar han blanketter som de kan skicka in om de vill gå med i facket. Deras avvaktande reaktion skvallrar om att de inte tänker göra det.

– Tyvärr är det för få som går med, säger Håkan efteråt.

– De som går in gör det ofta för att de har behov just då. Och då för de också med sig en massa arbete på en gång. Det är svårt att förklara vikten av att vara medlem.

»Vi tyckte att de var konstiga. Vi var reserverade.«

Kostnaderna för att söka upp säsongsarbetarna är mycket högre än medlemsavgifterna de bidrar med, men Håkan är övertygad om att hans arbete gör nytta. Dels får skogsarbetarna veta vad som gäller, dels vet arbetsgivarna att facket är aktivt. Det kan ha en avskräckande effekt på såna som annars skulle försöka spara pengar genom dåliga villkor.

Vid nästa kalhygge talas varken engelska eller svenska.

– Français?

De skakar på huvudet.

– Español?

Inte det heller.

– Ryska? Undrar Andrzej Wolski.

Håkan skakar på huvudet. Andrzej försöker med grekiska, men Håkan drar fram fyra foldrar på polska i stället och ger till Andrzej, Marek och Krzysztof Gradziel och Darek Maliszewski.

– Ackord? Frågar Håkan

En av männen nekar.

– Hour. 120 krona.

Så fortsätter samtalet med enstaka ord utan att särskilt mycket information utbyts. Håkan lämnar sitt kort och medlemsblanketter. När han går sätter sig en av männen på en stubbe och läser i foldern.

– Det här blev inte så lyckat, tycker Håkan.

– Men ofta hör de av sig efteråt med frågor.

Sommaren 2008 var Håkan en av dem som dök upp i skogen där Emil Lipinski jobbade.

– Vi tyckte att de var konstiga. Vi var reserverade, minns Emil.

Deras dåvarande arbetsgivare varnade dem för att facket bara ville åt deras pengar utan att ge något tillbaka.

– Men de var alltid trevliga och pratade vettigt. Vi kände att det här är en organisation som värnar om arbetstagarna. De är på vår sida.

När arbetslaget inte fått lön på två månader hade flera av dem redan gått med i facket. Barskrapade och utan pengar till hemresan plockade de fram ett visitkort och ringde. Medan signalerna gick fram hoppades de att det inte bara varit tomt prat allt de fått höra av besökarna i skogen.

– Det var enda hoppet, sista utvägen, säger Waldemar Kowalski.

Håkan tog tag i ärendet, som till slut avgjordes i Arbetsdomstolen i höstas. Arbetsgivaren dömdes att betala sammanlagt en halv miljon kronor i utebliven lön till tolv skogsarbetare.

– När vi vann var vi överlyckliga, säger Waldemar.

Men han väntar ännu på lönen han har rätt till. Företaget hade inga pengar och tänkte inte betala. Facket tvingades driva ännu en process för att sätta företaget i konkurs. Nu väntar en tids myndighetsbyråkrati, men sen ska förhoppningsvis den svenska lönegarantin gå in och Waldemar och de andra ska få sina pengar.

»Sverige är ett bra land att jobba i, men det finns svarta får.«

Utan tolk blev det inte många ord utbytta med Darek Maliszewski, Andrzej Wolski, Marek och Krzysztof Gradziel. Håkan lämnar en folder på polska och hoppas att de hör av sig med frågor.

– Vi är mycket glada och lyckliga över att det finns rättvisa. Att någon i slutändan betalar, säger Waldemar.

Sveriges skattebetalare får ta notan, eftersom arbetsgivaren smet från sitt ansvar.

Att de blev lurade den gången har inte avskräckt Emil eller Waldemar. De och några till i det gamla arbetslaget kommer tillbaka för jobb i Sverige varje år.

– Sverige är ett bra land att jobba i, men det finns svarta får även här, säger Emil.

Man kan inte skydda sig mot alla som är oärliga och har skumma avsikter, tänker de. Men de skulle aldrig jobba via ett utländskt bemanningsföretag.

– Det är det värsta som finns. Det är bättre att komma i kontakt direkt med en svensk arbetsgivare, säger Emil.

Han säger att 90 procent av bemanningsföretagen i Polen är oärliga och att folk vet att risken att bli lurad är stor.

– Men människor är desperata. De vill tro och hoppas att det inte ska hända dem.

Sverige kan inte göra mycket för att stoppa det där fusket, tror Emil, men facket kan jobba vidare med att informera. Han skulle gärna få besök på jobbet igen, för nu när de har fått det bra börjar de fundera på framtiden.

– Vi har många frågor. Ger det här rätt till pension till exempel?

Emil och Waldemar är fortfarande med i facket. Det är lite dyrt, men de betalar gärna för hjälpen de har fått. De blev nästan chockade av rättsprocessen i Arbetsdomstolen och är imponerade av hur allt har gått till. Men utan ombudsmännens fotarbete i skogen hade de inte haft en aning om vilket stöd som finns.

– Vi har mycket att tacka Håkan för. Han jobbade dag och natt för oss, säger Emil. ■

Facket blir poliser i skogen

Försäkringar och skatter som inte betalas, för låga löner och bedrövliga personalutrymmen. Fusket i skogen tvingar facket att agera polis i skogen.

Det har visat sig vid fler än ett tillfälle att utländska skogsarbetare luras och utnyttjas av oseriösa arbetsgivare.

– I grunden tror man ju att om det finns kollektivavtal så respekterar man det. Men det är nästan tvärtom i den här branschen, säger GS ombudsman Jan-Åke Johansson.

Därför tvingas GS lägga stora resurser på att ”hålla ordning” i skogen. Annars är risken att arbetsgivare som följer kollektivavtal blir utkonkurrerade av oseriösa aktörer som sen kan pressa ner löner och villkor.

GS kontroll börjar redan när ett skogsbolag vill anlita en entreprenör. Då ska facket informeras och GS kollar att det finns kollektivavtal, försäkringsavtal med Fora, att de inte har skatte- eller löneskulder och att det finns svensk F-skattsedel.

GS kan avråda bolagen från att anlita en entreprenör om signalerna tyder på att allt inte står rätt till. Vid klara fall kan GS lägga in ett veto.

När säsongen väl är i gång gör facket besök i skogen, informerar och kontrollerar löner och villkor. Helst skulle GS se att skogsbolagen inte tillåter sin entreprenör att anlita ytterligare underentreprenörer. Så jobbar Stora Enso i dag efter att de flera gånger råkat ut för att skogsarbetare i deras skogar jobbat under sämre villkor än kollektivavtalets.

– Det är helt klart ett steg i rätt riktning, säger Jan-Åke Johansson.

MARIE EDHOLM

”Ring om ni undrar något,” säger Håkan och lämnar sitt visitkort till Artur Stupak.